

"Tot hier en niet verder. En dat dan voor de komende honderd jaar"

Alice Pillot

Martin Melchers (60), al ruim twintig jaar stadsecoloog van Amsterdam, maakt zich zorgen over de toekomst van parken en natuurterreinen van zijn stad op de lange termijn. Een interview.

Wat doet een stadsecoloog?

Dat kan sterk uiteenlopen. Hier in Amsterdam heeft mijn takenpakket zich nogal breed ontwikkeld, vanuit het als hobby inventariseren van flora en fauna. Het omvat het aanleveren van gegevens voor beleidsdoeleinden, het geven van voorlichting en het adviseren over het beheer van parken, natuurgebieden en 'micro natuurfragmenten', zoals een boom met vleermuizen of een kademuur met de bijzondere schubvaren. En bij voorlichting moet je naast optreden voor de lokale en landelijke tv ook denken aan het schrijven van en meewerken aan artikelen en boeken. Hoewel ik dat schrijven ook op eigen initiatief doe.

Martin Melchers inventariseert in het IJ-meer. Op deze plaats ligt nu IJburg.

Hoe ben je er toe gekomen dit te doen?

Zo lang ik me kan herinneren ben ik al geïnteresseerd in dieren en planten. Als jongen van vijftien wilde ik een boek schrijven over de in en rond de stad levende dieren. Als er een terrein werd opgespoten of werd braak gelegd ging ik er kijken, met vrienden of alleen en volgde ik de ontwikkelingen in de jaren daarop. Dat ben ik altijd blijven doen. In de jaren tachtig werden landelijk voor het eerst inventarisaties op kilometerblokniveau gedaan. Daar kwamen echter af en toe vreemde en onvolledige gegevens uit, bijvoorbeeld dat er in Amsterdam geen wezels voorkwamen, terwijl ik ze overal zag. Toen ben ik begonnen mijn eigen gegevens beter vast te leggen en naar buiten te brengen. En werd ik voor vier uur per week bij de gemeente aangesteld om parkjes en zo te inventariseren en voorlichting te geven over de natuur in Amsterdam. Dat breidde zich vanzelf uit; ik kreeg ook ineens allerlei vergunningen en toegang tot terreinen waar ik eerder 'illegaal' bezig was geweest.

Wat is er nog aan natuur in de stad?

Veel meer dan je denkt. Ik heb het dan wel over Groot-Amsterdam, een gebied van 432 km². Daar vallen de stadsparken onder, zoals het Vondelpark en het Sarphatipark, maar ook recreatiegebieden en natuurterreinen, zoals het Amsterdamse Bos en Waterland. We hebben in totaal 1200 plantensoorten geteld, waaronder heel bijzondere zoals het soldaatje en de bijenorchis. De zoogdieren zijn ook aardig vertegenwoordigd: naast een behoort

lijk aantal soorten muizen, spitsmuizen, ratten en vleermuizen, behoren konijnen, vossen, hazen en wezels tot de vaste bewoners. Af en toe ook bever-ratten en een enkele bever. Toevallig is onlangs weer een boomarter gevonden. Deze keer een 'echte', geen verstekeling uit een ander land, zoals vorig jaar (zie Zoogdier 16(2)). Hij is midden op de dag doodgereden op de A10. En dan zijn er natuurlijk veel soorten broedvogels, ook onverwachte zoals buidelmee, watersnip en kemphaan. Tenslotte heb je nog de 'kleine' fauna. We inventariseren hier alles; van libellen en sprinkhanen tot miljoenpoten, pissebedden en mollusken. En niet te vergeten de dagvlinders, met onder andere het zwartspriet-dikkopje.

Bruine rat, naast de huismuis, het enige niet-vliegende zoogdier dat tot de vaste bewoners van het stadshart van Amsterdam behoort. Foto: Martin Melchers

Wat betekent natuur voor de stad Amsterdam?

Het gemeentebestuur ziet de stad als een plaats om te wonen en te werken. De flora en fauna mogen er zijn en worden ook als belangrijk gezien, maar dan wel op 'menselijke' voorwaarden. Dat betekent dat het groen een directe of indirecte 'economische waarde' moet hebben, bijvoorbeeld doordat mensen liever wonen in een 'groene buurt', of doordat er een recreatieve functie is.

De stadsparken en de natuurgebieden rond de stad vormen de hoofdgroenstructuur, waar niet gebouwd mag worden. Verder start de gemeente met een soortenbeleid. Zo komt in Waterland-Oost de noordse woelmuis voor tot aan de stadsrand, doordat daar geschikte leefgebieden gecreëerd zijn.

Soms gaat het min of meer vanzelf. De aanleg van de vijfde baan voor Schiphol heeft in de Haarlemmermeerpolder een uniek graslandnatuurgebied opgeleverd. Met wulpen en patrijzen, de hoogste hazenstand van Nederland, veldmuizen en heel veel andere muizen. Dus ook muizeneters: 's nachts komen er kerkuilen, ransuilen en velduilen, overdag zie je wezels, buizerds en torenvalken. Zo'n gebied houdt zichzelf min of meer in stand als het weinig betreden wordt en het gras hoog blijft.

Hoe kun je zo goed mogelijk natuur in stand houden in een grote stad?

In het kader van soortenbeleid kun je veel doen aan beveiligen en creëren van biotopen. Dat hebben we hier gedaan voor onder andere de ring-slang, de rugstreeppad, de noordse woelmuis en de blauwborst. En we proberen bij de planvorming van grote projecten vanaf stap één de Flora- en faunawet te integreren. Ter ondersteuning daarvan hebben we voor elk gebied een 'natuurwaardenkaart' gemaakt. Daarop is aangegeven welke dier- en plantensoorten er vóórkomen, met per soort een puntenwaardering die hoger is naarmate de soort zeldzamer is. Ook zijn er waarderingscriteria voor de 'natuurlijkheid', de vervangbaarheid en de ecologische structuur. De natuurlijkheid heeft betrekking op de mate van menselijk ingrijpen bij het beheer. Zo is voor de stadsparken de natuurlijkheid laag, maar is de waardering van de oude bomen die er staan juist hoog wat de vervangbaarheid aangaat. De waardering voor ecologische structuur betreft de waarde van het gebied als verbingszone tussen de natuurgebieden. Na vier jaar worden de natuurwaarden opnieuw bepaald en wordt gekeken of het beleid inderdaad tot hogere waarden heeft geleid.

In hoeverre passen dieren in de stad zich aan?

Heel interessant vind ik zelf het gedrag van stadse hazen. Ik heb gemerkt dat die een onderdrukte vluchtreactie ontwikkelen als ze jarenlang in een geïsoleerd gebied zitten en niet meer 'uitwisselen' met andere populaties. Het kan dan gaan om hazen in een 'verkeersoksel' of in een door wegen omgeven tuinstad. Zowel in Noord als in Zuid en West planten hazen zich in dergelijke situaties al

25 jaar voort. Ze zitten overdag in de stille delen in absolute rust en zijn nachtdieren geworden. Als ze overdag in hun terrein opgeschrikt worden, leidt vluchten nergens toe; ze steken de omringende autowegen niet over. Dus vluchten ze niet, maar lopen hooguit een tiental meters weg. Het is afwijkend gedrag. Ik had het nog nooit gezien of er iets over gehoord.

Wat zou in, pakweg, 2030 bereikt moeten zijn?

Op de eerste plaats moeten de steden begrensd worden, ze mogen niet aan elkaar groeien. Een stad moet een 'deur naar buiten' hebben, een mogelijkheid om in de directe omgeving 'natuur zonder bordjes' en 'echte duisternis' te beleven. Ik maak me zorgen over de voortdurende uitbreidingsbehoefte. Je zou willen zeggen: tot hier en niet verder. En dat

Het plukken van een appel werd een hongerige vos fataal: hij gleed uit en hing zichzelf op. Foto: Fred Nordheim

dan voor de komende honderd jaar, met een optie voor de volgende honderd jaar. Dat kan niet, maar ik hoop dat er iets meer zekerheid zal komen.

Voor wat het groen in de stad betreft: het is van belang dat er voldoende van over blijft en vooral, dat het een duurzaam karakter heeft. In het Vondelpark, bijvoorbeeld, zijn op de koe- en schapenweide poeltjes gegraven voor de kleine watersalamander en groene kikkers. Er zitten nu onder andere de grote keizerlibel en dagvlinders, zoals het icarusblauwtje. We verwachten dat dergelijke kleine ecologische elementen zichzelf min of meer in stand kunnen houden.

Heb je nog wel tijd voor hobby's en voor je gezin?

Ja hoor, zeker nu ik 1 oktober vorig jaar, na 35 jaar, gestopt ben als fysiotherapeut. Daarvóór trokken we er ook wel samen op uit, maar was de natuur voor het gezin 'vijand nr.1'. Ik sta nog steeds onder curatele van mijn vrouw en zoon. Op vakantie mag er maximaal één inloopvalletje mee. En mijn vrouw gaat alleen mee wandelen of fietsen onder voorwaarden: geen aantekenboekje, verrekijker, schepnet, vallen of fototoestel! Maar als het zo uitkwam, wist mijn zoon me vroeger al te strikken om op de basisschool een verhaal te komen vertellen. Over snoeken, bijvoorbeeld, met een flinke snoek in een grote teil ter illustratie. Ik heb ook altijd tijd gereserveerd voor mijn fysieke conditie: tennis en hardlopen. Ik heb enkele keren een halve marathon gelopen en éénmaal de hele, dat viel niet mee.

Verder lezen?

- Halm, H. van, G. Timmermans, H. Koningen, R. Bouman, M. Melchers & J. Kazus, (red), 2001. De wilde stad, 100 jaar natuur van Amsterdam, een eeuw KNNV, afdeling Amsterdam 1901 – 2001. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Melchers, M. & G. Timmermans, 1991. Haring in het IJ, de verborgen dierenwereld van Amsterdam. Stadsuitgeverij Amsterdam.
- Melchers, M., 2004. Diemerzeedijk, zand erover. Lubberhuizen, Amsterdam.

Alice Pilot